

Valeriov epos Argonautica

Gaius Valerius Flaccus: Argonautica. Preložila Irena Radová. Praha: Arista and Baset 2015. 406 s. ISBN 978-80-86410-72-2 (Arista), 978-80-7340-146-7 (Baset)

Erika Brodňanská

Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice
erika.brodnanska@upjs.sk

Starogrécky mýtus o plavbe Argonautov za zlatým rúnom do bájne Kolchidy znova a znova oživa v literatúre od čias Homéra. Osudy Iásona, Médey i ďalších gréckych hrdinov prenikli postupne do všetkých druhov umenia a zvlášť vďaka kinematografii nie sú celkom cudzie ani súčasnej mladej generácii. Hoci prvým zachovaným uceleným prerozprávaním tohto mýtu v gréckej literatúre je Pindarova štvrtá pýthijská óda, podrobnejšie rozprávanie venoval Argonautom Apollónios Rhodský. Jeho epos *Argonautika* sa stal určujúcim pre nasledujúcich obdivovateľov danej látky. Za vzor hodný napodobnenia ho považoval aj rímsky básnik Vergilius. V rímskej literatúre je však svojím rozsahom i ucelenosťou podania, pokiaľ ide o Argonautov, neprehliadnuteľný epos Gaia Valeria Flacca *Argonautica*. Zachovalo sa z neho sedem kníh a časť ôsmej, teda vyrozprávanie udalostí, ktoré zodpovedajú približne trom štvrtinám rozprávania, ktoré vo svojom rovnomennom epose rozvinul Apollónios Rhodský. Už v roku 2015 ho sprístupnila českej, a nemenej tak vďaka jazykovej blízkosti i slovenskej, verejnosti klasická filologička Irena Radová. Napriek tomu, že je jej preklad na knižnom trhu už šiesty rok, jeho aktuálnosť neexpirovala a je nielen vôbec prvým, ale aj jediným prekladom Valeriovho eposu v našich krajinách.

Hoci Valerius Flaccus vykresľuje dôvody Iásonovej výpravy za zlatým rúnom (I. kniha), dobrodružnú a namáhavú cestu do Kolchidy (II. – V. kniha), intrigy a boje na dvore kráľa Aiéta, lásku Iásona a Aiétovej dcéry Médey, získanie zlatého rúna a začiatok strastiplného návratu domov (VI. – VIII. kniha) prostredníctvom daktylských hexametrov, I. Radová zvolila prozaickú formu prekladu. Pre prípadné ľahšie porovnanie s latinským textom sú však v texte aspoň približne označené začiatky každého piateho verša.

Knihu možno rozdeliť na tri časti – predhovor (s. 7–30), samotný preklad eposu (s. 31–235) a poznámkový aparát s bibliografiou a anotovaným registrom (s. 237–405). V predhovore predstavuje autorka na prvom mieste mýtus o Argonautoch v jeho úplnosti. Približuje udalosti, ktoré predchádzali samotnej výprave, úlohu, ktorú v príbehu zohrali bohyne Héra a Pallas Athéna, ale i jednotlivých hrdinov či miesta, ktoré museli pri svojej plavbe „navštíviť“, vykresľuje udalosti, ktoré sa odohrali po návrate Argonautov do Iólku. Aj čitateľ, ktorý mýtus nepozná, má tak možnosť spoznať ho v jeho komplexnosti. Následne mu autorka ponúka aj prehľad o rozličnom spracovaní mýtu v antickej literatúre počnúc Homérom (8. stor. pred Kr.) a končiac Strabónom či Iuvenalom (1. stor. po Kr.), poukazuje na jeho reflexie v literatúre od stredoveku až po novovek a nezabúda ani na jeho spracovania na filmovom plátne. Napokon sa I. Radová venuje v predhovore samotnému Valeriovi Flaccovi a jeho eposu. Hoci o samotnom básnikovi máme len veľmi kusé informácie, autorka ich vyvažuje pohľadom na jeho jediné dielo, na báseň o Argonautoch. Všíma si zdroje inšpirácie Valeriovho eposu i jeho súlad s epickou tradíciou. Valerius Flaccus sám, ako autorka upozorňuje, naznačuje sčítanému čitateľovi, že je vedomou súčasťou dlhej tradície, keď robí narážky na diela svojich predchodcov, ba dokonca aj na ich chyby, a dopĺňa ich.

Čítanie Valeriovho eposu nie je jednoduché, ako vyplýva aj z už vyššie povedaného. Básnik predpokladá čitateľovu dôkladnú znalosť svojich predchodcov, ale i mýtu, často pretína epizódy uprostred deja, aby sa k nim neskôr vrátil, jeho reč je miestami kvetnatá, inde zas úsečná, až ťažko pochopiteľná. Oplýva množstvom vlastných i miestnych mien, tiež mien mýtických bytostí, v ktorých sa orientovať je ozajstnou výzvou. S týmto všetkým sa I. Radová vysporiadala pri preklade so cťou. Jej preklad je precízny, na patričnej odbornej úrovni, sleduje plynutie latinského textu v tej zhutnenej podobe, ako ho vo veršoch ponúka Valerius Flaccus. Práve snaha, aby preklad čo najvernejšie zachytil ducha originálu, však miestami vykazuje až prílišnú závislosť od latinskej syntaxe či lexiky a narúša čítavosť textu (napr. „políbil konečky rukou“, kde namiesto rúk by bolo iste aj v češtine možné použiť substantívum prsty – pobožkal končeky prstov, alebo namiesto zvratu „pouze si přitiskli oči rukama“ použiť spojenie „zakryli si rukami oči“, a pod.) Otázku môže vyvolať aj dobrota čela („na hodném čele“), na ktorom sa zelená vavrínový veniec, keď ide o čelo, konkrétne Sibyllino, ktoré je hodné toho, aby ho zdobil vavrín. Na druhej strane nemálo miest prekladu svojou plynulosťou a čítavosťou vtiahne čitateľa priamo do deja aj jednou vetou (napr. „Jakmile se setkaly zbraně, hučící šiky se spojily, muž ovanul svým dechem muže při srážce helem, hned tu byla smrt, zbraně i těla se v seči lámaly, na obou stranách tekla krev, padali mrtví“). Skutočnosť, že autorka nezvolila veršovanú, ale prozaickú formu prekladu, považujem za ústretový krok voči čitateľovi, ktorý neurobila z pohodlnosti či z neznalosti veršovej techniky, ale práve pre náročnosť textu ako takého. V našich krajinách sa síce takýto postup nepovažuje za šťastný, pretože čitateľ tým stráca možnosť získať z preloženého diela taký dojem, aký mal antický poslucháč alebo čitateľ pri počúvaní alebo čítaní originálu, prekladateľ má však právo zvoliť si spôsob prekladu. Čítanie Valeriovho eposu v próze je pre čitateľa, slovenského zvlášť, nemenšou výzvou, ako keby po formálnej stránke plne zodpovedal antickej predlohe.

Preklad eposu je v knihe funkčne doplnený vysvetľujúcimi poznámkami, bez ktorých by snaha o pochopenie Valeriovho textu bola na mnohých miestach len sizyfovskou námahou. Poznámky sú prehľadne usporiadané podľa jednotlivých kníh a čísel veršov a zaberajú takmer 40 strán, čo sekundárne svedčí o ich precíznom spracovaní, aby sa epos stal pre čitateľa čo najviac zrozumiteľným. Rovnakú úlohu plní i anotovaný register, ktorý obsahuje abecedne usporiadaný súpis všetkých mien vyskytujúcich sa v texte knihy, či už priamo v epose, alebo v poznámkach k prekladu. Všetky mená sú doplnené stručnými vysvetlivkami, pri toponymách sa dokonca uvádza ich dnešná lokalizácia.

Valerius Flaccus, ktorý sa pri tvorbe eposu *Argonautica* inšpiroval rovnomenným dielom Apollónia Rhodského a v epickej technike napodobňoval Vergília, naplnil grécky mýtus rímskym duchom, dramatickým opisom bojových scén a psychologickou kresbou hrdinov. To všetko ponúka aj preklad I. Radovej. A hoci nie je ľahkým čítaním, ako ním nie je a nebol ani originál, má určite potenciál zaujať a poučiť každého, kto má odvahu vydať sa na dobrodružnú plavbu spolu s hrdinskou posádkou lode Argó. Bola by veľká škoda, keby sa nechal odradiť hrbou mien či náročnosťou textu.